

Bártfa, a Felvidék ékszerdoboz

Az egykori Sáros vármegye legszebb városában, Bártfán (Bardejov) tett kirándulásunkat egy rövid történelmi visszatekintéssel kezdjük. Bártfa a Felvidék északi részén, a Tapoly völgyében fekszik. A várost a XIII. sz. elején Lengyelországból érkezett cisztercita barátok alapították, neve az erdőirtással összefüggő bárd szóból ered. A tatárok 1241-ben feldúlták a várost, majd a tatárjárás után betelepített német telepesek láttak hozzá újjáépítéséhez. 1352-ben falakkal és bástyákkal vették körül, Nagy Lajos király pedig 1376-ban szabad királyi városi rangra emelte. A város lakói a középkorban kereskedelmi összeköttetésben állottak Lengyelországgal, ahová főképp bort, vásznat, csipkét és fonalat szállítottak. Bártfa a XVI. században élte fénykorát, amikor a tanácsurak római köntösben jártak a városházára. A város a reformáció egyik központja lett, 1590-ben a magyar protestánsok itt tartották első általános zsinatukat. A város Thököly és Rákóczi szabadságharca idején sokat szenvedett, hol a kurucok, hol a császáriak ostromolták. Lengyelország feldarabolása után a város elvesztette jelentőségét, és mindinkább hanyatlásnak indult, ráadásul a XVII. században három alkalommal is pestisjárvány sújtotta, amelyekben a lakosság mintegy fele elpusztult. Az első világháború előtt még a lakosság egyharmadát adó magyar és egynegyedét adó német lakosságból mára talán hírmondó sem maradt. A napjainkban kb. 33.000 lakosú város főterét a Szent Egyed templommal, valamint a régi Városházát 2000-ben az UNESCO a Világörökség részévé nyilvánította. Ezekon kívül az egykori városfalak bástyatornyai, kapui, valamint a város épségben fennmaradt templomai tanúskodnak e gyönyörű kisváros régi dicsőségéről.

Bártfán tett sétánkat a Világörökség részét képező Városháza-téren kezdjük. A város fénykorának számító XVI. században a gazdag kereskedők a főtéren, míg a kézművesek a mellékutcákban építettek emeletes házakat. A város sakktáblaszerűen épült be, középpontját a négyszögletes alakú Városháza-tér képezi. Mivel a város az aranyművesek egyik legfőbb magyarországi központja volt, így nem csoda, hogy a város főterének arányait, csakúgy, mint a régi Városháza épületének arányait is az aranykészítés szabályai határozták meg. A teret övező házak legtöbbször a XV. sz. utolsó harmadában épültek. Bár a város több alkalommal (pl. 1877-ben) a lángok martaléka lett, a középkorban kialakult városkép szerencsére napjainkig fennmaradt.

A négyszögletes főtér északi részén áll gótikus stílusú Szent Egyed plébániatemplom, amelyet az aranyművesek és a város védőszentjéről neveztek el. Építését a XIV. század második felében kezdték, a főhajót a két oldalhajóval 1415-ben fejezték be. 1420-1427 között épült fel a templom tornya, majd a szentély felépítésével folytatódott az építkezés, amely 1464-ben fejeződött be. A középkorban külön tornyos fallal körbekerített templom híres volt értékes berendezési és használati tárgyairól. Az 1725-ös, majd az 1836-os földrengés, valamint az 1878. évi, szinte az egész várost porig égető tűzvész által megrongált templomot a budapesti Parlament építője, Steindl Imre tervei szerint és vezetése alapján 1879-1898 között gótikus stílusban állították helyre. A templom szerencsésen túlélte a világháborúk pusztításait, a II. világháborúban az akkori plébános vezetésével leszerelték, és a toronyban befalazták az értékes kegytárgyakat és műkincseket, amelyeket az ostrom elmúltával visszaállítottak eredeti helyükre.

A templom eredeti, gótikus főoltára 1486-ban készült, ebből mára csupán mára csupán Szent Egyed szobra, valamint Szent István és Szent László táblaképe maradt fenn. Az eredeti főoltárt 1655-ben reneszánsz stílusban átépítették, ebből a főoltárból a „Keresztrefeszítés” c. táblakép maradt fenn. A ma álló, neogótikus stílusú, 17 m magas főoltár 1883-1888 között készült, a templom felújítását irányító Steindl Imre tervei alapján, Hölzer Mór bártfai fafaragóművész műhelyében. A főoltár szárnyainak 6-6 ábráját Aggházi Gyula készítette 1890-ben. A behajtott szárnyakon a magyar történelem 12 szentté vagy boldoggá avatott személyét, a forgatható szárnyak hátoldalán pedig az Árpád-házból származó szent emberek életének mozzanatait láthatjuk.

A XV. század közepén épült szentély jobb oldalán lévő sarki beszögellésben, az ún. „Hóhér padjában” – melyet a rajta lévő évszám szerint 1492-ben készítettek – volt a helye a városi hóhérnak és két segédjének. A szentély két oldalán álló, a XV. században készült, reneszánsz szenátorok padokat annak idején a városi tanács tagjai használták. A padok eredetileg gótikus tornyocskáit később a ma is látható reneszánsz mennyezettel váltották fel, amelyet a XVIII. században bíbor huzattal vontak be. A sekrestye fölött található kápolna arról nevezetes, hogy a legenda szerint a Bártfán járó Mátyás király itt hallgatta a szentmisét, emiatt a kápolnát Mátyás király oratóriumának is nevezik.

A templom egyik legértékesebb művészeti alkotása az 1465-ben készült, gótikus szentség ház, a tornai Tarner István alkotása. A mesterien faragott szószék a 19. századból, a kórus alatti 12 ágú, gótikus stílusú bronz csillár a 15. századból származik. Az északi oszlopsor mellett található a városi tanács tagjainak 12 személyes stalluma. A 17. században készült, három sorban elhelyezett üléseknek épségben megmaradt félköríves, gótikus támlája, különlegessége a reneszánsz baldachin, valamint a baldachin tetején a város babérkoszorúba foglalt címerét tartó angyal.

A déli oldalhajó keleti falán a város négy egykori bírójának márvány epitáfiumát láthatjuk, előtte áll a XIV. századból származó, gótikus stílusú bronz keresztelőmedence, amelyet szent férfiak és nők álló alakjai díszítenek. A templom déli oldalhajójától egy művészi

kivitelezett vasrácsos ajtó választja el a Szűz Mária kápolnát. Ebben a kápolnában található Zboró vára és Makovica egykor ura, az 1549-ben elhunyt Serédy György vörös márványból készült epitáfiuma, a templomban található egyik legszebb, úgynevezett fél dombormű epitáfium.

Az akkor már álló templom tornya 1420 és 1427 között épült fel, melybe – az akkori Magyarországon másodikként – már óraszerkezetet is beépítettek. 1486-1497 között megmagasították, valamint elkészítették a tetejére vezető csigalépcsőt. 1640-ben reneszánsz stílusban újjáépítették, ám egy korábbi tűzvész annyira meggyengítette, hogy az 1725-ös földrengés során összeroskadt. A templom harangjai szerencsére nem semmisültek meg, mert ezeket időközben áthelyezték egy új, a templom déli oldalánál felépített haranglábra. Az 1774-es nagy tűzvész után a torony csonkját az épület tetejének szintjéig visszabontották, ezután a templom hosszú évtizedekig torony nélkül állt. A ma látható tornyot a templom utolsó átépítése során, 1898-ban fejezték be, ekkor húzták fel harangjait, és ekkor szerelték föl az új toronyórát. A 72 (kereszttel együtt 76) méter magas torony 6 emeletes, az egyes szinteket a kiugró párkányok választják el egymástól. A déli homlokzat 4. szintjén helyezkednek el a harangok, az új János és Orbán harang, valamint a régebbi Signum harang. A legfelső emeleten egy faburkolatú mellvéddel ellátott kilátó tornác fut körbe, amelyről madártávlatból nézhetjük meg a város főterét, e gyönyörű ékszerdobozt. A templom eredeti, 1990-ben megrepedt, ezért 1995-ben lecserélt harangjai, az 1486-ból származó, 2 tonnás János harang, valamint az 1584-ből származó, 4 tonnás Orbán harang jelenleg a templom déli fala mellett láthatók.

A főtér közepén áll az 1505-1511 között épült egykori városháza. A gótikus alapra épült, kora reneszánsz stílusú épületet Alexius mester építette. Az épületben, amelyet majd 400 évig eredeti rendeltetésének megfelelően használtak, ma a Sárosi Múzeum történelmi, egyházművészeti gyűjteménye található, amelyet 1907-ben a Felvidék híres művészettörténésze, nem kevésbé híres fotográfusa, az eperjesi születésű Divald Kornél, „a szentek fuvarosa” alapította. Említést érdemel az épület meredek, díszes tetőszerkezete, valamint a homlokzat főpárkánya alatt látható zodiákus jegyek. A déli homlokzaton egy XVI. sz. elején készült órát láthatunk, alatta a magyar címerrel, felette pedig Roland lovag szobrával, aki a város szabadságát volt hivatott védelmezni. Az északi homlokzatot a város címere díszíti. Építészeti különlegességnek számít a gazdagon faragott, reneszánsz külső lépcsőfeljáró és az erkély, amelyen a gyakran groteszk hatású dekoráció mellett a város bírának, tanácsnokainak címereit is láthatjuk.

Ha Bártfán járunk, mindenképpen érdemes egy sétát tenni a Világörökség részét képező főtéren, a teret övező egykori polgárházak előtt. Ezek egy része a Sárosi Múzeum részlegeként napjainkban is látogatható, van olyan, amelyikben kereskedelmi vagy vendéglátóipari szolgáltatást vehetünk igénybe, más épületeket viszont csak kívülről, a főtéren sétálva csodálhatunk meg. Bártfa azonban nem csak a főtéren rejt kincseket, érdemes tenni egy rövid sétát a főteret körülvevő utcáiba is. A Városháza-tér északi sarkához közel áll az 1798-1808 között copf stílusban épült, majd a XIX. sz. második felében, új-gótikus stílusban átépített régi evangélikus templom. A város egykor déli kapuja közelében áll az

1460-ban gótikus stílusban épült, később barokk stílusban átépített ferences templom, melyet beépítettek az eredeti városfalakba. Az 1903-ban, eklektikus stílusú épült görög-katolikus templom ikonosztáza művészi díszített műalkotás. A Szent Egyed templomtól északkeletre áll az 1508-ban épült egykori humanista gimnázium emeltes épülete, amelynek helyiségei a középkori tanulók létszáma miatt vannak méretezve. Az eredetileg reneszánsz épületet a 19. sz. közepén klasszicista stílusban átépítették, napjainkban zeneiskola működik benne.

Bártfa városmagját nagyrészt még ma is középkori városfalak és bástyák övezik, amelyek csaknem 300 év alatt épültek ki, több fázisban. A XIV. sz. vége előtt a kőből épített városfal már teljesen körülölelte a várost, állt néhány bástya, és állt három városkapu. A XVI. sz. első évtizedében tovább magasították és erősítették a már meglévő falakat, valamint újabb bástyatornyokat építettek. A XVI. sz. közepén, a török veszély időszakában jött el a városfal építésének harmadik szakasza, többek között ekkor épültek a városkapuk megerősítését képező barbákok. Az utolsó építési munkálatok a XVII. sz. vége felé történtek, de még az 1848-49-es szabadságharc idején is rendszeresen karban tartották a falakat, sőt, az öröknek védőfolyosót építettek. A várost egykor kettős fal védte, a főfal elé még egy külső falat emeltek, elé pedig falazott árkot építettek. A tornyokkal, kapukkal megerősített várfal jó része ma is megvan, körülveszi a régi várost, és két városkapu is viszonylag épségben megmaradt. A városfal és a bástyák folyamatos rekonstrukciója a 1950-es években kezdődött. Érdemes időt szentelni arra, hogy a régi városfalak mentén körüljárjuk a várost, több helyütt láthatók a régi falak, bástyák, néhol még a várakok is. A várost valaha teljesen körülzáró városfalban 4 kapu és 23 bástya volt, ebből mára 2 kapu, valamint 11 bástya maradt fenn. A 11 bástyából kilencet felújítottak, hármat pedig befalaztak. A bástyák egykor az iparos céhek neveit viselték, ostrom esetén a céhek tagjai közösen védték itt a várost. A városfal bástyái a Félkerek bástyától az óramutató járásával megegyezően az alábbi sorrendben követik egymást: Reneszánsz bástya – Derékszögű bástya – Alsó kapu – Vörös bástya – Nagy bástya – Vastag bástya – Felső kapu – Poros bástya – Kolostor bástya – Nyugati bástya. Közülük a legjobb állapotban a Reneszánsz, a Vörös, a Nagy, a Vastag, a Derékszögű és a Nyugati bástya maradt fenn.

Forrás: <https://utazom.com/cikk/bartfa-a-felvidek-ekszerdoboz>